

כד תמוז תש"ע

לכבוד

הרב **שמואל יוסף לוין** שליט"א

שלום וברכה!

קיבלתי את מכתבך ואחר עד עתה, כיון שנעדרתי מארץ הקודש.

א. אודות הפירוש בדברי הגמרא כפי שלמדתי בתשובתי האחרונה, שכב' ציין שיש גם פשט אחר בסוגיא דחולין, הנה ודאי שידעתי שיש גם פירוש אחר בגמרא, אולם עיקר כוונתי היא שלא כדברי רבים ובפרט מרבני ארה"ב שהתעקשו לכתוב שתולעי אניסאקיס הן אותן תולעים המוזכרים בגמרא, וכו'. אשר על כן ביססתי שבוודאי אינן אותם תולעים כיון שהן קיימים בבני המעיים.

ולשאלתכם מדוע פירוש זה נראה סביר יותר ומוכרח יותר, בוודאי שאין זה מפני שהוא נוח יותר לנידו"ד, אלא מפני שהוא היחיד המניח את הדעת מבחינת המציאות, כלומר לפי הפשט השני שאלת הגמרא היא: לישתכח בבית הרעי – שזה אומר שזה צריך להיות רק בבית הרעי כי זה בא מהמזון ולא בשאר מקומות, ולכאורה אם כן מכאן מוכח שאין אפשרות שהתולעת תעבור למקום אחר, אא"כ מאוסייה – וציינת שפשט זה היא סברת החולקים.

ואני אומר שאדרבה מדברים אלו מסתבר יותר כפשט הראשון, כיון שכל מי שעוסק בטריופות יודע היטב שאין הדברים נכונים, ואדרבה בין כל המקומות הללו מעי, איברי פנים וכו' יש מעבר שאפשרי לכתחילה, וכמו שציינתי במכתבי אודות המחט הקטן, ולא בכדי ציינתי לתיאור המפורט בספר טמוני חול איך שמתאר את המעברים ללא נקיבה וגם במקום הנקיבה אינו מורגש כיון שיש קרומים כפולים, וק"ו בנידו"ד שאיירי בתולעת קטנה וגמישה מאד. זאת ועוד אחר שאנחנו רואים בעינינו את המעבר ממקום למקום. ועוד שגם בפועל מידי יום אנחנו נפגשים בהרבה תולעי אניסאקיס שתקועים בחלקם או לחלוטין בתוך הבשר, וכאשר תוציא את התולעת הבשר שב למקומו, ולא נודע כי בא לתוכו.

ולכן האפשרות שהוא לא ידע על המעבר קשה מאד, ויותר מסתבר שידעו שיש מעבר, וקושיית הגמרא הייתה במציאות כיצד קוקיאני איננו נמצא כלל גם בבית הרעי? ועל כך השיבה שזה מאוסייה.

ואמנם אכתי תיקשי למה לא חששה הגמרא על תולעים שנכנסו מאוסייה ונכנסו לבשר כמו שמצוי בתולעת אניסאקיס, כפי שרואים היום? על כך יש להשיב או שהסוג קוקיאני שאיננו מכירים אותו היום בדיוק, קיים אכן רק בבני המעיים ואיננו חודר לבשר מטעם כלשהו שאיננו ברור כדבעי, זאת ועוד שהגמרא התירה בין העור לבשר, וזה גם אניסאקיס איננו קיים, כך שהגמרא נקטה להתיר אופן שאין כל תולעת שמגיעה לשם כלל מבחוץ. ואפשר שגם הראשונים שהוסיפו בתוך הבשר היינו כעין הנז' בגמרא בין העור לבשר "דא"א שבאו מבחוץ" כלשון הרא"ה ושאר הראשונים על הסוגיא. ועוד כפי שכבר כתבתי בעבר, שבמציאות כאשר בני

המעיים נותרים והדייג הוא טרי שמגיע לעקרות הבית בו ביום [שזה היה המציאות בימיהם] והיא מנקה את כל חלקי הפנים ומנקה היטב, אין יותר מצויים תולעים כיון שכל עוד שיש בני מעיים הם מתחפרים בחלקים אלו וכמעט אינם עוברים לבני המעיים. ועל כל אלה יש להוסיף את דעתם של מרנן גדולי הדור מרן בעל שבט הלוי שליט"א בספרו ובכת"י על הקריאת קודש, וכן דעתו של הגר"נ קרליץ שליט"א ועוד, שתולעי אניסאקיס כיון שהם נראים לעיניים אותו דבר אם כן רגליים לדבר שזה אותה תולעת ואסורה. וכיון שכפי שאתה נוכחת גדולי דורינו כן הסכימו לסברא זו של רגלים לדבר, ולא חששו לסברות אחרות, עד כדי כך שזו הסברא שהם כתבו לחשוש לאיסור הלכה ולמעשה.

ב. לגבי הסוגיא של חלל הבטן אם דינה כמעיים או לא? וכתבת שהביטול של הדיעה האחרת תמוה בעיניך? ואני מתפלא מאד על תמיהתך והרי זיל בתר טעמא, הרי הכניסה מאוסייה יכולה להגיע לאיברי הנשימה ומה לאיברי הנשימה ולכבד או למוח? אלא שהכניסה של אוסייה מאפשרת כניסה לשאר איברים ולא דווקא לקיבה שזה מקום המזון, וכפי שפשוט לראשונים שאר האיברים שמגיע לשם מאוסייה הגם שזה לכיון הריאה מ"מ מגיע לכבד וזה ממש כפי התיאור על מחט שנכנס מסימפון לכבד. וממילא זה פשוט שמשם הכניסה היא גם לחלל הבטן, וכפי שמתארת שם הגמ' על המחט שיצאה מחוץ לכבד שנכנס מהסימפון. ובפרט במחט שהיא קטינטא, וק"ו בתולעת גמישה מאד.

ומה שכתבת לחלק בין קיבה לבית הרעי, לא זכיתי להבין דבריך כיון שכל מה שמגיע לקיבה זה רק מן המזון ומשם ממשיך לבית הרעי, ומה הקשר שיש בין אוסייה לבין קיבה? וע"כ מה שהבאתי בשם הב"י שמאוסייה נכנס למעיים הכוונה לשאר איברים או חלל המעיים שגם הם נקראים מעיים והכניסה אליהם מאוסייה. וע"כ שהכל נקרא מעיים ולא דווקא הקיבה או בית הרעי כלומר מקום כניסת המזון.

ומה שהבאנו שיש דברים מפורשים ברבותינו האחרונים, שמפורש בדבריהם לאסור, וכב' כתב שאין בדבריהם כדי הכרעה, כי לא הביאו ראיה מפורשת מן הראשונים, וכו'. ואני הקטן מאד תמה על סגנון הדברים, וכי יש לך הוכחה אחרת מן הראשונים או מאיזה אחרון או מכל מקום אחר? והרי אין לך אלא ספיקות מהרהורי לבך, ודעתם של גדולי האחרונים כגון הבית אפרים או המהר"י עייאש זצ"ל, שדעתם רחבה כאולם ונזכרים בדחילו ורחימו בלימוד ההלכה הפסוקה ובפרט ביו"ד והם מכריעים כדבר פשוט כסברא זו שהכל נקרא מעיים והכל אסור, וכב' בהבל פה כותב שאין זה כדרך הכרעה, וחוששני שיש כאן סגנון שיש לחזור ממנו, וד"ל.

ומה שכתבת על דברי הקיצוש"ע שכוונתו בתוך החלב וכו', ודייקת שהכוונה בתוך ממש ועוד שמזה שהוא לא ציין על המציאות של חלל הבטן משמע שזה להיתר ורק האחרים האסורים. אזהמ"ר הלא תתמה

כיצד הגיעו התולעים לתוך החלב דגים שאינם קשורים לכל איבר מאיברי הנשימה או המזון, וכל הכניסה אליהם אפשרית רק מחלל הבטן שמשם הם יושבים על החלב או על ביצי הדגים וכידוע בימינו, רק שיש את אותם שיושבים על הקרומים, ועם הנקיון של פנים הדג והקרומים מוציאים הכל לבחוץ ויש את אותם שמספיקים להיתקע על הביצים עצמם, ולולא הניקיון הדק היטב הם נשארים שם, ועל כן הוא הזהיר היכן שיש את הבעיה, וזו ממש המציאות של ימינו, שאנחנו רואים מידי יום ביומו כאשר אנחנו מפקחים על ניקיון התולעים בשני מפעלי הסלטים הגדולים בארץ, והם מייצרים גם סלט של ביצי דגים, והביצים מגיעים מחו"ל בחביות עם הכשר אך מתולעים, וכאן משגיחים מומחים מטעמינו דואגים לפקח על הסרת התולעים, ואכן כל התולעים שנותרים לאחר הניקיון בחו"ל הם אותם התקועים בתוך חלב או ביצי הדגים, וזה ממש דברי הקיצוץ"ע. וממילא מובן מדוע הוא התריע בעיקר על כך ולא על חלל הבטן שאין לו משמעות מבחינתו כיון שהוא דיבר על ביצי הדגים ולא על הדג עצמו, וגם בדג עצמו עיקר הנגיעות היא על איברי הפנים כי השאר יורדים בניקיון שעושה עקרת הבית לפני השימוש בדג. ורק בימינו נפוץ העניין שיש שאיבה מיכנית של חלקי הפנים, וחלק מן הלכלוך והקרומים של בני המעיים נותר ועמו הלכלוך, ובהזדמנות הראשונה הם חודרים אל הבשר. ולכן עיקר הבעיה בבשר הדג זה בשיטות הדייג והעיבוד של עשרות השנים האחרונות בעיקר וכמבואר בתשובותי האחרות.

ועל דברי המל"ח, אני תמה וכי יעלה על דעתך שיאסור בין העור לבשר כדעת הרמב"ם כשלהדיא סבירא ליה כדעת השו"ע? וכוונתו פשוטו כשהוא מדבר על תולעי הנמצאים בתוך חלל הבטן מצד השדרה ונמצאים בין הקרום - העור - לבין הבשר וכעין מה שאנחנו מוצאים מידי יום את אניסאקיס במצב כזה, ולא הכוונה בצד החיצוני של הדג. [ולצערך בזמן כתיבת הדברים אין ספר מל"ח מצוי לידי, אבל פשוט לי שזה כוונתו למיטב זכרוני].

ומה שכתבת בסוף דבריך שאם חלל הבטן אסור אז ממילא גם אותם שבבשר, ואם זה מותר, צע"ג אם לאסור אלו שבבשר, וכו'. וכבר כתבתי לעיל שלא ראיתי למי שהוא שכתב להתיר ואדרבה דעת כולם לאסור ואשמח לשמוע מי מכל אותם "מתעקשים" כריסו שווה לזרת של רבותינו האחרונים כהמהר"י עייאש זצ"ל ואחרים שכתבו לאסור. שיש כלל לציין זו כאפשרות.

ג. ומש"כ לגבי גודל התולעת, שבתשובה העיקר חסר מן הספר, ובעיקר יש לדון על הגודל בשרימפ"ף הקטן ולא בדגים הגדולים. ראשית, אין תועלת לטחון קמח טחון, וכיון שעסקתי בזה כ"כ הרבה לכן כתבתי בתשובה מסוימת זו בקיצור ממש. ועוד, שחשוב שתדע שכל מומחי אוה"ע בדקו את עיקר הבדיקות שלהם באותם שרימפסים מלבד בדגים הגדולים. ועוד כפי שציננת שאנחנו בדקנו אותם הרבה מאד. ועוד שזה לאו דווקא בדגים טמאים אלו, וגם

בסרדינים הקטנים הם יכולים להיבלע כדג ראשון, וזה מצוי לפנינו גם היום בא"י ואנחנו בודקים זאת מידי שבוע עבור כמה ממפעלי הדגים מעושנים, ובכולם הם ניכרים וגדולים מעל חצי ס"מ בד"כ. [וכמובן שכל זה מה שנראה לעינינו כשאנחנו פותחים את הדג, ואין לי כל ידיעה ודאית על הגודל בזמן הכניסה אל הדגיג או השרימ"פ הקטן, ואין אחד שיודע מזה באמת אלא בסברא והשערה. אלא שלמעשה אם היה בגודל שאינו ניכר היינו אמורים ולו פעם אחת לראות שלב קטן כל כך ולפחות בדגיג אחד בבדיקות המעבדה השוטפים שאנחנו עושים], אלא שלענ"ד אינני מאריך בזה, כיון שבדגים הגדולים שהם לפנינו בדיון, ובהם זה מגיע מהמזון וזה נמצא בבית הרעי ובמעיים ממש והם בוודאי אסורים. ממילא אין לי כלל נפ"מ לדון לגבי השלבים הבאים, כי בוודאי כולם מגיעים מאותו מקום וכולם גדולים וניכרים, וממילא אסורים, וה"ה גם אותם שבתוך הבשר שהכל אחד.

ד. לגבי זמן כניסת התולעת אל הדג, בזה אני מסכים עמכם שמצד המציאות יש חשיבות, ובפרט לאלה שהתעקשו שמה שבבשר הם מותרים דמיניהו קגבלי, על כך כתבתי להם שמעולם הם לא גדלו בבשר כי הם נכנסים בד"כ לבשר רק לאחר מיתה. ומה שכתבת שלדעת מומחים הם נכנסים גם מחיים כגון אותם שעם קפסולה, הנה אם כב' מתכוין לאותם שהם גרגרי אורז, הם אינם אניסאקיס כלל, והם מין אחר והם אכן רק בבשר ומעולם לא במעיים ולא בחלל הבטן, ואינם באים מבחוץ כלל, וכפי שצירפתי לך את מכתבו של אותו ד"ר מארגנטינה. ועכ"פ גם ממוחי אוה"ע סוברים שזה נכנס ברוב המוחלט רק לאחר מיתה. וכל זאת להוציא את המציאות שאכן כך נראים הדברים לעינינו כאשר דג שהוא מאד נגוע במעיים לעיתים מאד נקי בבשר ולעיתים מאד נגוע, וכל ההבדל זה המהירות ואופן הניקוי של הדג, וכמתואר בתשובות האחרות שתיארתי את כל הנעשה בעניין. וכפי שכבר אמרתי לך שכל התהליך צולם בתמונות ובהסרטה, ואני מזמין את כב' לראות את הדברים בעיניו כדי שיראה הדברים בעיניו ממש.

ה. מש"כ בסו"ד לגבי התולעת לאחר בישול בשר הדג. הנה יש להבחין בין בישול התולעת כמות שהיא לבין הבישול כשהיא בלועה בתוך הבשר. הנה לקחנו כמה פעמים תולעת כמות שהיא ושמנו בתוך מים רותחים ולא היה שינוי כמעט כלל. ומאידך לקחנו דג סלמון ובישלנו אותו הרבה זמן יותר מזמן לאכילה. והיה קשה מאד לבודקו כי החתיכות מתפוררות מיד עם הנגיעה בבשר המבושל, ובכל אופן הוצאנו ממנו תולעת אניסאקיס שלימה מתוך הדג. וכל זה נעשה לעיני כמה דיינים מבית דינו של הגר"נ קרליץ שליט"א ובבית של חתנו בב"ב.

ובאמת שכמה פעמים נשאלתי מדוע אין כאן בכלל ספק ספיקא להתיר ספק יש בדג המסויים שלפנינו וספק שמא אין, ואת"ל שיש בדג, מ"מ ספק שמינייהו קגבלי ולא מבחוץ [כי הרי השפ"ד כתב שגם במעיים זה רק משום הספק שמא באו מבחוץ מאוסייה]. ועל כך השבתי שמעיקרא פירכא, כיון שכל דברי השפ"ד זה על חידוש הגמרא לאסור באיברים שהכניסה מאוסייה, ועל זה אמר שזה על דרך הספק שמא משם הם באו, אך אם מישתכח בבית הרעי הרי זה ודאי שזה הגיע מבחוץ עם המזון ובזה לא באנו לבית הספק כלל. וכיון שתולעים אלו נמצאים גם בשאר מקומות והם ממש תולעים לענ"ד אין לי ספק כלל ובוודאי באו מבחוץ ובוודאי אסורים. ועוד שגם הספק השני איננו קיים כלל בדגים המגיעים ממקומות מסויימים שבוודאי כל דג הוא נגוע וכגון הסלמון מן הים, או שאר דגים מאלסקה וחלק הגדול מנורבגיה ועוד ואף בהרינג במעיו של הדג או הבקלה במעיו ואפילו מארגנטינה. אלא שאה"נ אם ניקו את כל בני המעיים וכעת רק חתיכת בשר לפנינו, יש לבדוק מחדש את רמת הנגיעות שבבשר עצמו, וכאן יש דגים שגם בבשר עצמו זה חזקת נגוע כלומר יותר ממחצית וכגון הסלמון, הפולוק, הסול ועוד חלק קטן מהדגים. בכה"ג אין ספק שני, אולם באותם שהם רק מיעוט המצוי או אף פחות מזה, כגון בקלה מארגנטינה [ובפרט אותם המעובדים באוניות ומגיעים לארץ עם עור] או פילה דג הרינג וכיו"ב. אכן בזה יש ספק שמא יש או שמא אין. בכה"ג אם יצטרף ספק נוסף, יש מקום להקל, כגון שנחתך הדג לחתיכות קטנות כגון הפרוסות הקטנות של ההרינג כפי שמצוי היום, יש מקום לס"ס להקל, שמא היה או לא, ואף אם היה שמא בזמן העיבוד כבר נחתך. ולחייב בדיקה בזה זה טורח גדול ובפרט בהרינג שצריך אור מיוחד, ועל כן בכה"ג הרוצה להקל יכול לחפש דרכים להקל בזה. אבל באופן שרירותי להשתמש בספיקות אין זה נכון, כל זה הוא הנלענ"ד, והיי"ת יצילנו משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות.

בברכה

שניאור ז. רווח